

The logo for EKİTAP, featuring the word 'EKİTAP' in white capital letters on a red, torn-edge background.

EKİTAP

DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN BAZI GÜNCEL DİNİ MESELELER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Coşkun BABA

Doç. Dr. Mehmet BÜKÜM

ilâhiyât

ilāhiyāt 1406

© MAKGRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

*Din Sosyolojisi Açısından
Bazı Güncel Dini Meseleler ve Çözüm Önerileri*

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Coşkun BABA
Doç. Dr. Mehmet BÜKÜM

EISBN 978-625-5523-56-3

1. Baskı: Aralık 2024 (ekitap)

Sertifika No: 44396

Mizanpaj: Tavoos
Sayfa Düzeni: Tavoos

ilāhiyāt

Fora İş Merkezi, 1354. Cadde No: 138/5, 06378
Ostim/Ankara

Tel: (0312) 439 01 69
www.ilahiyatyayin.com
editor@ilahiyatyayin.com
satis@ilahiyatyayin.com
www.instagram.com/ilahiyatyayin

DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN BAZI GÜNCEL DİNİ MESELELER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Coşkun BABA
Doç. Dr. Mehmet BÜKÜM

YAZARLAR

Prof. Dr. Kemaleddin TAŞ
Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU
Prof. Dr. Bahset KARSLI
Doç. Dr. Hakkı KARAŞAHİN
Doç. Dr. Bekir EMİROĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed BABACAN
Dr. Öğr. Üyesi Büşra KUTLUAY ÇELİK
Dr. Halime KORKMAZ
Ayşegül TÜRKERİ ERYİĞİT

Bu eser, 3-4 Ekim 2024 tarihinde İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde gerçekleştirilen “Güncel Dini Meseleler ve Çözüm Önerileri” temalı DİL, DİN, DÜŞÜNCE VE YORUM SEMPOZYUMU I’de sunulan bildirilerin geliştirilerek kitaplaştırılmış halidir.

GÜÇLÜNÜN HAKLI OLDUĞU BİR DÜNYADA, GAZZE'DEKİ İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE REHİNE KRİZİ HAKKINDA FARKLI PERSPEKTİFLER: SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM

Büşra KUTLUAY ÇELİK*

Giriş

Filistin topraklarında siyonist planın bir parçası olarak 1948 senesinde gayr-i hukukî şekilde kurulan İsrail Devleti'nin gerçekleştirdiği, o tarihten bu yana topraklarını giderek genişletmesi, çeşitli bahanelerle masum-suçlu demeden insanları hukuksuz olarak tutuklaması, Filistinlileri topraklarından sürgüne göndermesi, zulüm, toplu katliam gibi eylemleri; 6 Ekim 2024 tarihi itibarıyla tarihte benzeri görülmemiş soykırım safhasına evrilmiştir. İsrail'in Filistin topraklarında sürdürmüş olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerine aykırı olarak her türlü zulüm ve illegal yerleşimci politikalarına cevap niteliğinde Gazze Şeridi'nin yasal hükümeti Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın 7 Ekim 2023 tarihinde başlatmış olduğu "Aksa Tufanı" adlı operasyonu, İsrail'e Gazze'yi tamamen ele geçirme ve Filistin'i tarih ve coğrafyadan silme amacını gerçekleştirme fırsatı vermiştir. Bu kapsamda Gazze'de insanların kimliklerine, değerlerine, kültürel yapılarına, yaşam alanlarına, en nihayetinde hiçbir suçu ve savaşa alâkası olmasa da canlarına yönelik kasıtlı bir imha politikasının yürütüldüğü aşikârdır. Gazze topraklarında Filistinli masum sivillere soykırım uygulayan İsrail, güç dengesi gözetmeksizin yürütmüş olduğu askerî faaliyetlerle aynı zamanda bölgenin sosyal kurumlarını, bölgede işlenen katliamı dünyaya duyurmaya çalışan medya mensuplarını da ortadan kaldırmayı hedef olarak seçmiş görünmektedir. Vicdanı olan herkesin şüphesiz olarak kabul ettiği gibi İsrail yönetimi, meşru müdafaa sınırlarını aşan askerî operasyonlar ve bombalamalar yoluyla Filistinli vatandaşların direnişini yok etmeye yönelik eylemlerinin yanı sıra askerî-sivil ayrımı yapmaksızın bütün yerleşim birimlerini; okul, hastane, fırın, yardım kuruluşları ve hatta çocuk parkları gibi sivil/insanî tesisleri de yok etmektedir.¹

Soykırım² Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Birleşmiş Milletler Genel

* Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, busra_kutluay@hotmail.com. bkutluay@aku.edu.tr ORCID ID: 0000-0003-0664-2955

¹ Abdülkadir Gölcü, Betül Karadeniz Demirata, "İsrail'in Dezenformasyon Stratejisini Çözümlemek: Gazze Saldırıları Örneği", *Ombudsman Akademik Özel Sayı 2 (GAZZE)* (Mayıs 2024), 207.

² Soykırım (genocide); ırk, canlı türü, siyasal görüş, din, sosyal durum veya başka herhangi bir ayırıcı özellikleri ile diğerlerinden ayırt edilebilen bir topluluk veya toplulukların bireylerinin, çıkar amacıyla, bir

Kurulu tarafından 9 Aralık 1948 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmeyle tüm insanlığı soykırımdan koruyarak uluslararası ölçekte bir işbirliği oluşturmak ana gaye olarak belirlenmiştir.³ Yine Lahey Sözleşmesi'nde⁴ yer alan 27. ve 56. Maddeler kapsamında “dinî maksatlarla veya hayır amacıyla kullanılan binalar, eğitim binaları, tarihi binalar ve eserlerin amaçsız şekilde tahrip edilmesi” savaş suçu sayılmaktadır. Cenevre Sözleşmesi⁵ gereği sivil binalar ve hastaneler, okullar gibi kamuya hizmet eden mekânların korunması gerekmektedir. Bütün bunlara rağmen dünyanın gözü önünde Ekim 2023'ten beri Gazze'ye yönelik gerçekleştirilen birçok saldırı ve bombardıman sonucunda Gazze'de yaşayan binlerce masum insan katledilmiş, yaralanmış ya da sakat kalmıştır. Bu saldırılar Uluslararası Hukuk, Savaş Hukuku ve Uluslararası Ceza Hukuku kurallarını, Uluslararası Ceza Mahkemesi kararlarını, Cenevre ve Lahey Sözleşmeleri'ni, BM Konvansiyonel Silahlar Sözleşmesi'ni,⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü⁷ raporlarını hiçe saymakta ve insanlık vicdanını çok derinden yaralamaktadır. Uluslararası sözleşmelere, savaş hukukuna, insanlık değerlerine tamamen aykırı olan İsrail'in yürüttüğü bu orantısız savaş, Birleşmiş milletlerin ve söz konusu sözleşmelerinin varlığının ya da neye hizmet ettiğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Bütün bu ihlallere rağmen Birleşmiş Milletler acz içinde olup veto hakkına sahip dünyanın önde gelen güçleri derin sessizliğini korumaktadır. Elbette bunun temel sebepleri arasında politik ve ekonomik menfaatlerle finans, medya dünyasını bir ahtapot gibi saran Siyonist sistem ve hâkimiyet gelmektedir. Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere İngiltere, Fransa, Almanya ve Kanada gibi ülkeler, daha açık bir ifade ile Siyonist lobilerin baskı ve kontrolü altındaki idareciler; İsrail'in hukuk, kanun ve yukarıda zikrettiğimiz uluslararası sözleşmeleri sürekli bir şekilde ihlal eden eylemlerine rağmen İsrail'e askerî ve siyasî desteklerini devam ettirmektedirler. Bunun yanı sıra mezkûr ülkeler, İsrail'in saldırılarını dünya kamuoyunda meşrulaştırmaya yönelik birtakım faaliyet ve söylemlerle Gazze'ye yönelik ambargonun kaldırılmasına müsaade etmemektedir. ABD; İsrail'le olan karşılıklı kazan kazan politikasına dayalı maddî ilişkilerinin zarar görmemesi için BM Güvenlik Konseyi'nde İsrail'in suçlu olduğuna dair çıkan karar tasarılarını derhal reddetmektedir. Artık geline nokta dünya halkları uluslararası hukuka, sözleşmelere güvenlerini kaybetmiş durumdadırlar. Geçmişte haksız ama güçlülerin Hiroşima ve Nagazaki'de yaptıkları, bugün dünyanın gözü önünde Gazze ve Lübnan'da terör bahanesiyle tekrar edilmektedir.

plan çerçevesinde ve yok edilmeleri niyetiyle girilen eylem ve sonuçlar bütünüdür. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Soykırım>

³ Yılmaz Arı, “Bir İnsanlık Suçu ve Soykırım Tragedisi: İsrail'in Filistinlilere Uyguladığı Devlet Terörü Nedeniyle Yargılanması Gerektiğine Dair Bir Değerlendirme”, *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 5 (Aralık 2023), 31.

⁴ Adalet Bakanlığı, “Lahey Sözleşmesi”, <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/lahey.html> (Erişim 1 Ekim 2024).

⁵ Ezeli Azarkan, “Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Savaş Suçları”, *Hukuk Politik* (Erişim 1 Ekim 2024).

⁶ Hukuk Ansiklopedisi, “Kimyasal Silahların Önlenmesi Sözleşmesi” (CWC), (Erişim 1 Ekim 2024).

⁷ Mustafa Bağ, “İnsan Hakları İzleme Örgütü'nden İsrail'e 'Filistinlilere Karşı Apartheid' Suçlaması” (Erişim 1 Eylül 2024).

1. Çalışmanın Önemi ve İlgili Literatür

7 Ekim 2023'den bu yana İsrail tarafından Gazze'ye yönelik gerçekleştirilen saldırılarını konu alan akademik çalışmalar incelendiğinde alanyazının sınırlı olduğu görülür. Filistin-İsrail meselesini çeşitli perspektiflerden inceleyen çalışmalara İbrahim Halil Güzel'in kaleme aldığı "7 Ekim Sonrası Gerçekleşen İnsan Hakları İhlalleri Üzerine Bir İnceleme"⁸ adlı çalışması, Ertuğrul Yazar ve Salih Günay'ın telif ettiği "Bir Meşruiyet Aracı Olarak Dehümanizasyon: Oryantalist ve Siyonist Bakış Açısıyla Filistin'deki Soykırıma Dair Bir Değerlendirme"⁹ başlıklı makalesi, Abdülkadir Gölcü ve Betül Karadeniz Demirata tarafından kaleme alınan "İsrail'in Dezenformasyon Stratejisini Çözümlemek: Gazze Saldırıları Örneği"¹⁰ adlı çalışması, Burak Çakırca'nın "Batı'nın Değer Sorununa Bir Örnek Olarak Gazze"¹¹ başlıklı makalesi, Veysel Babahanoğlu'nun "İsrail'in "Yerleşimci" Politikası ve Filistin'e Yansımaları: Gazze Saldırıları"¹² adlı çalışması, Burcu Değirmencioglu ve Abdulkadir Pekel'in "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Gazze Şeridinde Uygulanması (Güney Afrika V. İsrail)" başlıklı makaleleri,¹³ Orhan Gürsu'nun "Kötülüğün Sıradanlaştırılması: Gazze Soykırımı Bağlamında Psikolojik Bir Analiz"¹⁴ adlı çalışma,, Zakir Avşar ve Serhan Koyuncu'nun kaleme aldıkları "7 Ekim Sonrası Gazze'ye İsrail Saldırıları ve Dezenformasyon"¹⁵ başlıklı makale ve Dursun Yılmaz'ın "Türk Medyasında Hamas-İsrail Çatışması: Analiz ve Değerlendirme"¹⁶ adlı çalışma örnek olarak zikredilebilir.

Çalışmamız bunlardan farklı olarak Filistin-İsrail çatışması şeklinde başlayıp sonrasında dengesiz güç kullanmak suretiyle Hamas örgütünü terörist olarak niteleyerek meşru müdafaa kisvesi altında soykırım gerçekleştiren İsrail'in askerî operasyonlarının ve uluslararası insan hakları sözleşmelerinin ilgili maddelerini ihlali ele alınacaktır. Bunu müteakip temsil gücü yüksek İngiliz yayın organı *The Guardian*, ABD'de yayımlanan haftalık dergi *Newsweek* ile Katar merkezli günlük *Al-Jaazera* adlı gazetede yayımlanan makale

⁸ İbrahim Halil Güzel, "7 Ekim Sonrası Gerçekleşen İnsan Hakları İhlalleri Üzerine Bir İnceleme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(2) (2024), 661-681.

⁹ Ertuğrul Yazar - Salih Günay, "Bir Meşruiyet Aracı Olarak Dehümanizasyon: Oryantalist ve Siyonist Bakış Açısıyla Filistin'deki Soykırıma Dair Bir Değerlendirme", *Ombudsman Akademik Özel Sayı 2 (GAZZE)* (Mayıs 2024), 488-510.

¹⁰ Abdülkadir Gölcü - Betül Karadeniz Demirata, "İsrail'in Dezenformasyon Stratejisini Çözümlemek: Gazze Saldırıları Örneği", *Ombudsman Akademik Özel Sayı 2 (GAZZE)* (Mayıs 2024), 195-226.

¹¹ Burak Çakırca, "Batı'nın Değer Sorununa Bir Örnek Olarak Gazze", *Ombudsman Akademik Özel Sayı 2 (GAZZE)* (Mayıs 2024), 511-534.

¹² Veysel Babahanoğlu, "İsrail'in "Yerleşimci" Politikası ve Filistin'e Yansımaları: Gazze Saldırıları", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1) (2024), 175-196.

¹³ Burcu Değirmencioglu - Abdulkadir Pekel, "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin Gazze Şeridinde Uygulanması (Güney Afrika V. İsrail)", *AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(3) (2024), 609-642.

¹⁴ Orhan Gürsu, "Kötülüğün Sıradanlaştırılması: Gazze Soykırımı Bağlamında Psikolojik Bir Analiz", *Burdur İlahiyat Dergisi* 8 (Haziran 2024), 130-149.

¹⁵ Zakir Avşar - Serhan Koyuncu, "7 Ekim Sonrası Gazze'ye İsrail Saldırıları ve Dezenformasyon", *Ombudsman Akademik Özel Sayı 2 (GAZZE)* (Mayıs 2024), 363-404.

¹⁶ Dursun Yılmaz, "Türk Medyasında Hamas-İsrail Çatışması: Analiz ve Değerlendirme", *TRT Akademi*, 09(20) (2024) 80-123.

ve haberlerde savaşın ötesinde tam bir soykırım olarak nitelendirilmesi gereken İsrail'in eylemlerinin nasıl değerlendirildiği ve okuyucuya nasıl sunulduğu tespit edilip değerlendirilecektir.

2. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Çalışmanın amacı; farklı bakış açılarına sahip olan *Al-Jaazera*, *The Guardian* adlı gazetelerle Amerikan haftalık dergisi *Newsweek*'de 7 Ekim 2023 ile 31 Ağustos 2024 tarihleri arasında yayımlanan fikir yazıları içerisinde Filistin-İsrail meselesinin nasıl yansıtıldığını, hangi yönlerinin vurgulandığını ve aylar içerisinde meseledeki gelişmelerin ne sıklıkta yazılarda dile getirildiğini ortaya koyarak okuyucularının nasıl yönlendirildiğini incelemektir. Çalışmanın verileri; nitel araştırma veri toplama tekniklerinden birisi olan doküman incelemesi ile toplanmış olup bunlar içerik analizine tâbi tutulmuştur. Bu kapsamda araştırmanın örneklemini Katar menşeli *Al-Jaazera*, İngiliz gazetesi *The Guardian* ve Amerikan haftalık dergisi *Newsweek*'in 11 aylık bir zaman dilimindeki tüm fikir yazıları ve ilgili haberler incelenerek konularına göre birtakım kategoriler oluşturulmuştur. Bu sayede oluşturulan kategoriler ve ulaşılan veriler hakkında sosyolojik yorumlar yapılmıştır. Çalışmamızın verileri bahsi geçen üç haber kaynağında yayınlanmış olan fikir yazılarının tespiti ve analiziyle sınırlandırılmıştır. Araştırmada cevabını bulmayı hedeflediğimiz sorular şunlardır:

1. Haber kaynaklarındaki ilgili yazarlar Filistin-İsrail meselesini ve Gazze Savaşı'nı hangi perspektiften ele almaktadır?
2. Özellikle Gazze'de soykırıma dönüşen çatışmaların hangi yönleri dile getirilmekte ve kamuoyuna sunulmaktadır?
3. Filistin meselesi ile İsrail-Hamas/Gazze Savaşı, 7 Ekim-31 Ağustos ayları aralığında kaç defa köşe yazılarına konu olmuştur?
4. Konuyla ilgili haberler kaç yazarın köşesinde dile getirilmiştir?

3. Bulgular ve Yorumlar

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın başlattığı iddia edilen *Aksa Operasyonu* sonrasında savaş ve soykırıma evrilen İsrail-Hamas Savaşı, daha genel anlamda Filistin-İsrail çatışması, bahsi geçen iki gazete ve bir dergide yer alan fikir yazılarının içerik analizi yöntemiyle incelendiğinde elde edilen bulgular şu şekilde tablolastırılabilir:

	Al-Jaazera	The Guardian	Newsweek
Ekim	11	2	-
Kasım	13	-	-
Aralık	13	1	1
Ocak	5	-	-
Şubat	6	-	-
Mart	7	-	-
Nisan	7	-	2
Mayıs	6	-	-
Haziran	2	1	-

Temmuz	6	-	1
Ağustos	9	1	8
TOPLAM	85	5	12

(Tablo 1.) 7 Ekim 2023 - 31 Ağustos 2024 Tarihleri Arasında Filistin-İsrail Meselesinin Fikir Yazılarında Yorumlanma Sayısı

Yukarıdaki tabloya göre Filistin-İsrail çatışması, *Al-Jazeera* gazetesinde her ay istisnasız bir şekilde farklı açılardan değerlendirilip yorumlandığı gözlemlenirken *The Guardian* gazetesinde 4 farklı ayda toplam sadece 5 fikir yazısı içerisinde kendisine yer bulabilmiştir. Diğer yandan bahsi geçen mesele, *Newsweek* dergisinde sadece temmuz ve ağustos ayı içerisinde 9 fikir yazısında ele alınmıştır. Elde ettiğimiz verilere göre, İsrail'in müttefiki olarak bilinen ABD ve İngiltere'nin kendi haber kaynaklarındaki yazarların bir seneyi tamamlamak üzere olan İsrail-Hamas/Gazze Savaşı'na, en önemlisi Gazze'de tüm dünyanın gözleri önünde yaşanan soykırıma *Al-Jazeera* gazetesindeki yazarlara kıyasla daha az yer verdikleri, dolayısıyla konuyu pek fazla önemsemedikleri ifade edilebilir.

Aylara göre fikir yazılarında Filistin-İsrail meselesini ve İsrail-Hamas/Gazze Savaşı'nı konu edinen yazarların sayısal dağılımı şu şekilde gösterilebilir:

	Al-Jazeera	The Guardian	Newsweek
Ekim	4	2	
Kasım	6		
Aralık	5	1	1
Ocak	3		
Şubat	3		
Mart	4		
Nisan	3		1
Mayıs	3		
Haziran	2	1	
Temmuz	4		1
Ağustos	8	1	8
TOPLAM	45	5	11

(Tablo 2.) Aylara Göre Fikir Yazılarında Filistin-İsrail Meselesinden Bahseden Yazarların Sayısı

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere *Al-Jazeera* gazetesi yazarlarının çoğunun Filistin-İsrail meselesi ve İsrail-Hamas/Gazze Savaşı'yla ilgili, özellikle çatışmanın başladığı ilk aylarda ve ağustos ayında yoğun olarak inceleyip yorumladıkları, *The Guardian* gazetesinde ise 11 ayı kapsayan analiz tablomuzda sadece 5 yazarın meseleyi ele aldıkları dikkat çekmektedir. *Newsweek* dergisini incelediğimizde ağustos ayında 8 farklı yazar konuyu temas ederken diğer üç ayda birer yazarla konu hakkında sınırlı bir değerlendirme yaptıkları dikkat çekmektedir.

Fikir yazılarının Filistin-İsrail meselesi ile İsrail-Hamas/Gazze Savaşı'nı ele aldığı temel kategorilere ve bunların sayısal dağılımına gelince karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

	Al Jazeera	The Guardian	Newsweek
Soykırım	8	-	-

İsrail'in Savaş Stratejileri	5	-	-
Batı'nın Soykırım Algısı	1	-	-
Dehümanizasyon Politikası	2	-	1
İsrail'in Manipülasyon Politikası	6	-	-
Rehine ve Tutuklu Mahkumlar	1	-	1
Çevre ve İklim	1	-	-
Ateşkes ve Eylem Çağrısı	6	1	1
Protestolar	1	1	2
Ekonomik Meseleler	2	-	-
Siyasi Sebepler	5	2	2
Medyanın Önemli Rolü	4	-	-
Gazetecilere Yönelik Saldırıları	3	-	-
Batı Medyasının Dezenformasyon Politikası	3	-	1
Batı Medyasının Taraf Tutumu	8	-	1
İnsani Yardım Faaliyetlerinin Engellenmesi	4	-	-
Dünya Kamuoyundan İsrail'e Tepki	2	-	-
Hamas Operasyonu	1	-	3
İsrail Müttefikleri	10	-	1
Filistin Yanlısı Devletler, STKlar, Dayanışma Kampları	5	1	1
Filistin Halkının Mücadelesi	2	-	-
Tarihî Sebepler	2	-	-
İsrail'in Yerleşimci Sömürgecilik Politikası	2	-	1
Uluslararası Adalet Sisteminin İşlevsizliği	6	1	-

(Tablo 3.) Fikir Yazılarının Filistin-İsrail Meselesini Ele Aldığı Temel Kategoriler ve Sayısı

Üstteki tabloda belirtilen temalar, Filistin-İsrail çatışmasının başlangıcı olan 7 Ekim'den itibaren 11 aylık dilimi kapsayan ve konuyla alakalı üç ayrı haber kaynağında yayınlanmış olan fikir yazıları göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Sonuçlara göre *Al-Jazeera* gazetesinde meselenin neredeyse her yönden incelendiği göze çarpmaktadır. Ancak diğer iki Batı menşeli haber kaynaklarında meselenin sadece birkaç yönü hakkında

tespitler yapıldığı, konunun fikir yazısında yeterince değerlendirmedeği gözlemlenmektedir. Üç tablodan elde edilen veriler ise şu şekilde özetlenebilir:

1. *Al Jazeera* gazetesindeki yazarların köşelerinde meseleyi enine boyuna analiz ettiklerini ve hemen her açıdan kapsayıcı nitelikte değerlendirmelerde bulunduklarını söylemek mümkündür. Bu durum; gazetenin Doğu İslâm ülkelerinin sesi olma misyonunu hedeflemesi, soykırımın doğrudan Müslüman kimliğe sahip Filistin devletinin masum sivil halkına yönelik olması, gazetenin dünya kamuoyuna masum sivillere yönelik olarak ve alenen yürütülen soykırım politikasına, insanlığın ve Uluslararası Hukuk normlarının yanında mümkün olduğunca objektif, sağduyulu bir şekilde ışık tutma misyonunu kendine düstur edinmiş olmasıyla açıklanabilir.

2. *The Guardian* gazetesi fikir yazıları incelendiğinde ulaşılan veriler; yazarların meseleyi çok boyutlu bir şekilde değerlendirmeyi ihmal ettiğini göstermektedir. Bunun sebebi olarak gazetenin İsrail'in müttefiki olduğu bilinen ülkeler arasında yer alan İngiltere'ye ait olması ve köşe yazılarının daha çok iç siyaset odaklı kaleme alınmış olması gibi hususlar zikredilebilir.

3. *Newsweek* haftalık bir dergi olup dergide neşredilen haber ve yorumlar mezkûr iki günlük gazete ile mukayese edilmiştir. *Newsweek* daha geniş bir yelpazeye sahip ve aylık bir dergi olsa da yer verilen fikir yazılarının ve konuların *The Guardian* ve *Al Jazeera* ile karşılaştırıldığında her iki gazeteden daha sınırlı ve dar kapsamlı olduğu gözlemlenmiştir.

Haber kaynaklarındaki yazıların tüm kategorilerine tablo içerisinde yer verilmiştir. Ancak çalışmanın amacına hizmet eden bazı fikir yazılarını tespit ettiğimiz alt temalarıyla birlikte ilgili oldukları temalar altında mukayese edip başlıklar altında zikretmek faydalı olacaktır.

1. İsrail Müttefikleri:

Al- Jazeera:

The US is Israel's accomplice, not a ceasefire mediator¹⁷

Alt temalar:

İsrail saldırılarını meşrulaştırma politikalarına eleştiri,
İsrail'in rehineleri bırakmama konusundaki keyfi tutumu,
İsrail'in masum sivillerin açıktan ölmelerine neden olması.

The Guardian: -----¹⁸

Newsweek:

The DNC—Like the Most of the U.S.—Stands with Israel¹⁹

Alt temalar:

Batı'nın kazan-kazan politikası gereği İsrail'e destek verme zorunluluğu.

¹⁷ Belén Fernández, "The US is Israel's accomplice, not a ceasefire mediator", *Aljazeera* (28 Ağustos 2024).

¹⁸ Konulan çizgi, ilgili yayın organında bu konuda bir yorum yer almadığını göstermektedir.

¹⁹ Daniel Rosen, "The DNC—Like the Most of the U.S.—Stands With Israel", *Newsweek* (22 Ağustos 2024).

2. Gazze’de Soykırım

Al Jazeera:

Genocide in Gaza and the decline of a flawed world order²⁰

Alt temalar:

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin işlevsizliği,
İsrail’in kendini savunma hakkının meşrulaştırılması,
Batı’nın çifte standart politikası ve ikiyüzlülüğü.

The Guardian: ----

Newsweek:

The Worst Man in Israel Makes a 'Moral' Argument for Genocide²¹

Alt temalar:

İsrail Maliye Bakanı Smotrich’in insani yardım konusundaki Filistinlilere yönelik
insafsız ve gayr-i insanî tutumu,

Smotrich’in Filistinlilerin ulusal kimliklerini reddetmesi,

Netanyahu, Smotrich ve Ben Gvir’in İsrail-Filistin çatışmasına bakış açıları.

3. Dehümanizasyon Politikası

Al Jazeera:

Palestinians are being dehumanised to justify occupation and genocide²²

Alt temalar:

Batılıların Filistinlileri insan olarak kabul etmemeleri ve değersizleştirmeleri,
Filistinlerin terörist olarak nitelendirilerek yapılan zulümleri hakkettiklerinin öne
çıkartılması,

Filistinlilerin medyada seslerinin kesilmesi.

The Guardian:

**Hind Rajab’s death has already been forgotten. That’s exactly what Israel
wants²³**

Alt tema:

Batı dünyasının müttefiki olan İsrail’in soykırım suçunu meşrulaştırması.

Newsweek:

The Colonialism in the Middle East You Don’t Hear About²⁴

Alt tema:

²⁰ Issam Younis, “Genocide in Gaza and the decline of a flawed world order”, *Aljazeera* (24 Temmuz 2024).

²¹ Menachem Z. Rosensaft, “The Worst Man in Israel Makes a 'Moral' Argument for Genocide”, *Newsweek* (8 Ağustos 2024)

²² Ahmad Ibsais, “Palestinians are being dehumanised to justify occupation and genocide”, *Aljazeera* (20 Ağustos 2024).

²³ Owen Jones, “Hind Rajab’s death has already been forgotten. That’s exactly what Israel wants”, *The Guardian*

(18 Ağustos 2024). <https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/aug/18/hind-rajab-israeli-state-atrocity>

²⁴ Joseph Epstein, “The Colonialism in the Middle East You Don’t Hear About”, *Newsweek* (29 Ağustos 2024). <https://www.newsweek.com/colonialism-middle-east-you-dont-hear-about-opinion-1946102>

İsrail'in yerleşimci-sömürgecilik politikası konusunda itham edilmesinin asılsızlığı.

Netanyahu Is Paying in Others' Blood to Buy Himself More Time²⁵

Alt tema:

Ölümlerin asıl sebebinin Hamas'ın eylem planı ve rehine politikası olduğu.

4. İklim Felaketi / Ekosistemin Katledilmesi

Al Jazeera:

From Papua to Gaza, military occupation leads to climate catastrophe²⁶

Alt temalar:

Gazze'de doğa ve ekosistemin yok edilmesi,

Kimyasal savaş ve ekolojik soykırım,

Geleceğin iklim felaketi ve ekolojik yıkım ilişkisi,

İsrail ordusunun savaş taktikleri ve yok etme yöntemleri.

The Guardian: ----

Newsweek: ----

5. Rehine ve Tutuklu Mahkumlar

Al Jazeera:

A call for collective global action in support of Palestinian prisoners²⁷

Alt temalar:

“Yasadışı savaşçıların tutuklanması yasası” kapsamında masum insanların tutuklanması,

İsrail hapishanelerinde temel insani ihtiyaçların kısıtlanması,

Yargısız infazlar ve sistematik işkencelerin uygulanması,

İsrail yetkililerinin insan haklarına aykırı nitelikteki idam yarasını uygulama politikası.

The Guardian: ----

Newsweek:

Abuse of Palestinians in Israel's Prison System Must End²⁸

Alt temalar:

İsrail hapishanelerinin Filistinliler için işkence kampı olduğu,

İsrail hapishanelerinde insan hakları örgütlerince tespit edilen sistematik istismarlar,

²⁵ Dan Perry, “Netanyahu Is Paying in Others' Blood to Buy Himself More Time”, *Newsweek* (7 Ağustos 2024).

<https://www.newsweek.com/netanyahu-paying-others-blood-buy-himself-more-time-opinion-1936201>

²⁶ David Whyte - Samira Homerang Saunders, “From Papua to Gaza, military occupation leads to climate catastrophe”, *Aljazeera* (7 Ağustos 2024).

²⁷ Qadura Fares, “A call for collective global action in support of Palestinian prisoners”, *Aljazeera* (3 Ağustos 2024).

²⁸ Shai Parnes, “Abuse of Palestinians in Israel's Prison System Must End,” *Newsweek* (15 Ağustos 2024). <https://www.newsweek.com/abuse-palestinians-israels-prison-system-must-end-opinion-1937911>

İsrail Apartheid rejimin delili: Cezaevlerinde İsrail vatandaşı olan Filistinlilere yapılan kötü muameleler.

6. Medya Mensuplarının Durumu

Al Jazeera:

Gaza and the death of Western journalism²⁹

Alt temalar:

Gazze’de öldürülen gazetecilere karşı Batılı meslektaşlarının tepkisiz kalması, İsrail’in uluslararası gazetecilere yasak koyması ve medya mensuplarını can güvenlikleri konusunda tehdit etmesi,

İsrail’in Batı medyası aracılığıyla dezenformasyon politikası uygulaması.

The Guardian: ----

Newsweek:---

7. Protestolar

Al Jazeera:

Netanyahu and the Israeli protesters are on the same genocidal page,

A desire to end the genocide in Gaza is not what motivates antigovernment protests in Israel.³⁰

Alt Temalar:

İsrail vatandaşlarının Netanyahu’ya kendi esirlerinin serbest kalması için ateşkes ve rehine anlaşması yapma konusunda talebi,

Protestoların İsrailli rehinelere için yapılması,

İsrailli rehinelere hayatlarının Filistinli olanlara göre daha değerli görülmesi,

İsraillileri Filistinli terörizmin kurbanları olarak görme anlayışı.

The Guardian:

How do young Britons see the massacre in Gaza? These Luton students will tell you³¹

Alt teması:

Filistin’e destek için okul grevlerinin yapılması.

Newsweek:

²⁹ Mohamad Elmasry, “Gaza and the death of Western journalism,” *Aljazeera* (2 Ağustos 2024). <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/2/gaza-and-the-death-of-western-journalism>

³⁰ Belén Fernández, “Netanyahu and the Israeli protesters are on the same genocidal page A desire to end the genocide in Gaza is not what motivates antigovernment protests in Israel”, *Aljazeera* (5 Eylül 2024).

<https://www.aljazeera.com/opinions/2024/9/5/netanyahu-and-the-israeli-protesters-are-on-the-same-genocidal-page>

³¹ Aditya Chakraborty, “How do young Britons see the massacre in Gaza? These Luton students will tell you,” *The Guardian* (7 Aralık 2023). <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/dec/07/young-britons-massacre-gaza-luton-israel>

Silence is No Answer to the Pro-Hamas Protesters Outside the DNC³²**Alt temalar:**

Anket çalışmalarına göre Amerikalıların çoğu İsrail yanlısı olduğu, Amerikan vatandaşlarının Hamas'ın eylem planına tepkisiz kalmaması gerektiği.

Look Who's Really Behind Pro-Palestinian Protests at the DNC³³**Alt temalar:**

Terörist grupların fon sağladığı STK'ların İsrail'i kötülemeye yönelik nefret yürüyüşleri,

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi mensubu olan STK'nın Kuzey Amerika'daki faaliyetleri,

Öğrenci gruplarının Filistin'de adalet için Yahudileri hedefe alan eylemleri.

8. Ateşkes ve Barış Çağrısı**Al Jazeera:---****The Guardian:**

The thousands calling for a ceasefire and peace deserve better than abuse and belittlement³⁴

Alt temalar:

Ateşkes taleplerini dile getiren protestolara ve protestocular yapılan ithamlar,

Dengesiz güç kullanan İsrail'e Batı ülkelerinden verilen destek,

İngiltere Başbakanı'nın İsrail karşıtı protestoları karalama politikası ve İsrail'e desteği.

Newsweek: ---**4. Değerlendirme**

İsrail-Hamas Çatışması ya da Gazze'de devam eden savaşla ilgili temsil kabiliyeti yüksek, yazılı üç yayın organı *Al-Jazeera*, *The Guardian* ve *Newsweek*'de 6 Ekim 2023'ten 2024 yılı Ağustos ayına kadar 11 aylık sürede neşredilen fikir yazılarının temaları ve alt başlıkları birlikte değerlendirilip yapılan yorumlar dikkate alındığında, İsrail tarafından Filistin halkına yönelik gerçekleştirilen hareketin savaşın da ötesinde topyekûn bir soykırım olduğu; Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, Uluslararası Ceza Mahkemeleri'nin ilgili maddelerinin ve bu tür durumlarda uygulanan caydırıcı ceza ve yaptırımların şu ana kadar İsrail'e karşı hiçbir fonksiyon icra etmediği, zira bunların İsrail'e karşı

³² Aviva Klompas, "Silence Is No Answer to the Pro-Hamas Protesters Outside the DNC," *Newsweek* (21 Ağustos 2024)

<https://www.newsweek.com/silence-no-answer-pro-hamas-protesters-outside-dnc-opinion-1942549>

³³ Naftali Balanson, "Look Who's Really Behind Pro-Palestinian Protests at the DNC," *Newsweek* (16 Ağustos 2024)

<https://www.newsweek.com/look-whos-really-behind-pro-palestinian-protests-dnc-opinion-1939959>

³⁴ Aditya Chakraborty, "The thousands calling for a ceasefire and peace deserve better than abuse and belittlement," *The Guardian* (26 Ekim 2023).

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/oct/26/israel-hamas-war-protesters-keir-starmer-labour>

uygulan(a)madığı neticesi çıkmaktadır. Filistinli sivil halka yönelik her türlü şiddet, istismar, Filistinlileri en temel insani ihtiyaçlardan mahrum bırakma, kullanımı yasak kimyasal silahları asker, çocuk, kadın ayırımı yapmadan insanlar üzerinde deneme gibi tamamı savaş suçuna giren eylemlerin, dünyanın egemen güçleri nezdinde ölen ve öldürülen Müslümanlar olduğu için bir önem arz etmediği anlaşılmıştır. Filistin halkının meşru haklarını ve topraklarını savunmaktan başka maksadı olmayan Hamas, terör örgütü kategorisine konulup İsrail'in tabii olarak teröre karşı kendisini savunduğu iddia edilmiş, dolayısıyla İsrail'in savaş suçları da olsa bölgede her türlü askerî ve siyasî operasyonları yapabileceğinin zemini hazırlanmış olmaktadır.

Al-Jazeera'da neşredilen köşe yazılarında İsrail hapishanelerinde rehin olarak tutulan ve çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu, hatta bir kısmı İsrail vatandaşı olan Filistinlilere uygulanan şiddet ve çeşitli istismarlara karşı Amerika Birleşik Devletleri başta olma üzere İngiltere, Almanya ve Fransa gibi Batılı ülkeler, insan haklarının ilgili maddelerinin açık hükümlerine rağmen İsrail'in bunları devamlı olarak ihlal etmesine karşı üç maymunu oynamayı tercih etmişlerdir. Medya mensuplarının, Filistinli sivillerin yaşadıklarını dünya kamuoyuyla paylaşmalarına mâni olmak için İsrail askerî güçlerinin baskı ve tehditleri, hatta görevi başında katledilen gazeteciler ve haber muhabirleri karşısında Batı medyasının çoğu kere sessiz kalmayı tercih ettiği ilgili yazılarda vurgulanmıştır. Bilhassa *Al-Jazeera*'da yayımlanan köşe yazıları ve haberlerde İsrail'in bununla da kalmayıp dünya kamuoyunun Filistin'de yaşanan zulüm ve soykırım faaliyetlerinden haberdar olmasını ve tepki vermesini engellemek için Batılı medya kanalları aracılığıyla dezenformasyon politikaları yürüttüğüne temas edilmiştir.

Diğer yandan İsrail devlet yetkililerinin Filistinlilerin millî kimliklerini reddettiği, onları öz vatanlarından göç etmeye mecbur bırakarak toplumsal pek çok sorunla yüz yüze bıraktıkları dile getirilmiştir. Yine sosyolojik ve hukukî diğer bir sorun olarak insanları nefessiz bırakıp acı çekerek ölmesine sebep olan, ayrıca ekolojik sistemin çöküşüne ve iklim felaketine neden olduğu için kullanımı yasaklanan İsrail'in kimyasal silahlarına ve fosfor bombalarına, Batı dünyasının ekonomik menfaatleri dolayısıyla sessiz ve tepkisiz kaldığı, böylece ona örtülü destek verdiği vurgulanmıştır. Sınır kapılarını kapatarak insanî yardımların engellenmesiyle bölgede ortaya çıkan salgın hastalıklar, diğer bir sosyolojik sorundur. Köşe yazılarında Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere başta olmak üzere Batılı devletlerin yöneticileri tarafından İsrail'in güç dengesi gözetmeyen operasyonları sonucu, Filistin halkının maruz kaldığı zulümler karşısında Batı'da gerçekleştirilen protesto ve İsrail'i tel'in yürüyüşlerinin ve ateşkes çağrılarının asılsız ithamlarla engellenmeye çalışıldığı, bu hususta Batı başkentlerinde toplumsal ayrılmaya yol açabilecek politikaların yürütüldüğü dile getirilmiştir.

The Guardian ve *Newsweek*'de yorumlarına yer verilen bazı yazarlar; Filistin-İsrail çatışması, sanki ilk defa Hamas'ın Aksa Tufanı operasyonu ile başlamış gibi tarih sosyolojisini hiçe sayan değerlendirmeler yapmış, suçsuz yere tutuklama, yurtlarından sürgün etme, baskın yapma, ambargo ve tecrit uygulama gibi yarım yüzyılı aşan savaş, katliam ve zulümlerle dolu Filistin tarihini ve Filistinlilerin hafızasını yok saymışlardır. Bununla

birlikte bazı köşe yazılarında toplumsal dayanışma için önemli bir role sahip olan STK'ların Filistinlilere destek amacıyla Batı metropollerinin meydanlarında ve üniversitelerde gerçekleştirdikleri soykırım ve savaş karşıtı gösteri, boykot, basın açıklaması, yürüyüş gibi eylemleri terör olarak niteleyen Batı zihniyetine değinilmiştir. Filistinlilerin maruz kaldığı bu haksız, dengesiz ve gayr-i âdil savaş ve katliamın dur(durul)ması için özellikle üniversite öğrencilerinin gerçekleştirdikleri protesto, yürüyüş ve oturma eylemleri, *The Guardian* ve *Newsweek*'de aslında Yahudi öğrencileri hedef alıyormuş gibi gösterilerek toplumsal çatışmayı körüklemeye yönelik asılsız ve gerçeği yansıtmayan değerlendirmeler yapılmıştır.

Son olarak seçtiğimiz üç haber kaynağından meseleyi devamlı gündemde tutarak adil ve hakkaniyetle yaklaşan *Al-Jazeera*'da konuya dair değerlendirmeler yapan yazar ve yazıların aksine, *The Guardian* ve *Newsweek*'de yer alan haber ve yorumların, genel itibarıyla Filistin-İsrail meselesini ve bir yıldır aralıksız devam eden gayr-i âdil, hukuksuz, hiçbir norm tanımayan savaşı ve kelimenin tam mânasıyla soykırımı derinlikten yoksun değerlendirmelerle geçiştirdikleri ve belli hususlara odaklanıp İsrail'i üzmeyecek şekilde yorumlamayı tercih ettikleri gözden kaçmamaktadır. Bununla birlikte bazı yazarların *The Guardian* ve *Newsweek*'deki köşelerinde gerçeği yansıtan yorumlara az da olsa yer verdikleri, dikkat çekeceğimiz diğer bir husustur.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı. “Lahey Sözleşmesi”. Erişim 1 Ekim 2024.
<https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/lahey.html>
- Arı, Yılmaz. “Bir İnsanlık Suçu ve Soykırım Trajedisi: İsrail'in Filistinlilere Uyguladığı Devlet Terörü Nedeniyle Yargılanması Gerektiğine Dair Bir Değerlendirme”. *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 5 (Aralık 2023), 16-38.
- Azarkan, Ezeli. “Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Savaş Suçları”. *Hukuk Politik*. Erişim 1 Ekim 2024.
<https://www.hukukpolitik.com.tr/2016/05/06/uluslararasi-ceza-mahkemelerinde-savas-suclari>
- Bag, Mustafa. “İnsan Hakları İzleme Örgütü'nden İsrail'e 'Filistinlilere Karşı Apartheid' Suçlaması”. Erişim 1 Eylül 2024.
<https://tr.euronews.com/2021/04/27/insan-haklar-izleme-orgutu-nden-israil-e-filistinlilere-kars-apartheid-suclamas>
- Balanson, Naftali. “Look Who's Really Behind Pro-Palestinian Protests at the DNC”. *Newsweek* (16 Ağustos 2024)
<https://www.newsweek.com/look-whos-really-behind-pro-palestinian-protests-dnc-opinion-1939959>
- Chakraborty, Aditya. “The thousands calling for a ceasefire and peace deserve better than abuse and belittlement”. *The Guardian* (26 Ekim 2023).

- <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/oct/26/israel-hamas-war-protesters-keir-starmer-labour>
- Chakraborty, Aditya. "How do young Britons see the massacre in Gaza? These Luton students will tell you". *The Guardian* (7 Aralık 2023).
- <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/dec/07/young-britons-massacre-gaza-luton-israel>
- Elmasry, Mohamad. "Gaza and the death of Western journalism". *Aljazeera* (2 Ağustos 2024).
- <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/2/gaza-and-the-death-of-western-journalism>
- Epstein, Joseph. "The Colonialism in the Middle East You Don't Hear About". *Newsweek* (29 Ağustos 2024).
- <https://www.newsweek.com/colonialism-middle-east-you-dont-hear-about-opinion-1946102>
- Fares, Qadura. "A call for collective global action in support of Palestinian prisoners". *Aljazeera* (3 Ağustos 2024).
- <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/3/a-call-for-collective-global-action-in-support-of-palestinian-prisoners>
- Fernández, Belén. "The US is Israel's accomplice, not a ceasefire mediator". *Aljazeera* (28 Ağustos 2024).
- <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/28/the-us-is-israels-accomplice-not-a-ceasefire-mediator>
- Fernández, Belén. "Netanyahu and the Israeli protesters are on the same genocidal page A desire to end the genocide in Gaza is not what motivates antigovernment protests in Israel". *Aljazeera* (5 Eylül 2024).
- <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/9/5/netanyahu-and-the-israeli-protesters-are-on-the-same-genocidal-page>
- Gölcü, Abdülkadir - Karadeniz Demirata, Betül. "İsrail'in Dezenformasyon Stratejisini Çözümlemek: Gazze Saldırıları Örneği". *Ombudsman Akademik ÖZEL SAYI 2 (GAZZE)* (May 2024), 195-226.
- Hukuk Ansiklopedisi. "Kimyasal Silahların Önlenmesi Sözleşmesi". (CWC). Erişim 1 Ekim 2024.
- <https://hukukbook.com/kimyasal-silahlarin-onlenmesi-sozlesmesi-cwc/>
- Ibsais, Ahmad. "Palestinians are being dehumanised to justify occupation and genocide". *Aljazeera* (20 Ağustos 2024).
- <https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/20/palestinians-are-being-dehumanised-to-justify-occupation-and-genocide>
- Jones, Owen. "Hind Rajab's death has already been forgotten. That's exactly what Israel wants". *The Guardian* (18 Ağustos 2024).

<https://www.theguardian.com/commentisfree/article/2024/aug/18/hind-rajab-israeli-state-atrocity>

Klompas, Aviva. "Silence Is No Answer to the Pro-Hamas Protesters Outside the DNC". *Newsweek* (21 Ağustos 2024)

<https://www.newsweek.com/silence-no-answer-pro-hamas-protesters-outside-dnc-opinion-1942549>

Parnes, Shai. "Abuse of Palestinians in Israel's Prison System Must End". *Newsweek* (15 Ağustos 2024).

<https://www.newsweek.com/abuse-palestinians-israels-prison-system-must-end-opinion-1937911>

Perry, Dan. "Netanyahu Is Paying in Others' Blood to Buy Himself More Time". *Newsweek* (7 Ağustos 2024).

<https://www.newsweek.com/netanyahu-paying-others-blood-buy-himself-more-time-opinion-1936201>

Rosen, Daniel. "The DNC—Like the Most of the U.S.—Stands With Israel". *Newsweek* (22 Ağustos 2024).

<https://www.newsweek.com/dnclike-most-usstands-israel-opinion-1943176>

Rosensaft, Menachem Z. "The Worst Man in Israel Makes a 'Moral' Argument for Genocide". *Newsweek* (8 Ağustos 2024).

<https://www.newsweek.com/worst-man-israel-makes-moral-argument-genocide-opinion-1936211>

Vikipedi. "Soykırım". Erişim 1 Ekim 2024.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Soykırım%C4%B1r%C4%B1m>

Whyte, David. - Homerang Saunders, Samira. "From Papua to Gaza, military occupation leads to climate catastrophe". *Aljazeera* (7 Ağustos 2024).

<https://www.aljazeera.com/opinions/2024/8/13/from-papua-to-gaza-military-occupation-leads-to-climate-catastrophe>

Younis, Issam. "Genocide in Gaza and the decline of a flawed world order". *Aljazeera* (24 Temmuz 2024).

<https://www.aljazeera.com/opinions/2024/7/24/genocide-in-gaza-and-the-decline-of-a-flawed-world-order>